

Федько-Халамидник.

Це був чистий розбишчака-халамидник.

Не було того дня, щоб хто-небудь не жалівся на Федька: там шабку з рогатки вибив; там сизяка підбив своєму „закадишному“ другові; там перекинув джку з дощовою водою, яку збирали з таким клопотом.

Наче біс який сидів у хлопцеві! Усі діти як діти,—граються, бавляться, тихо, лагідно. Федькові-ж неодмінно, щоб битися, щоб що небудь перевернути догори ногами. Спокій був його ворогом, з яким він борювався на кожному місці.

Наприклад, таке. Ліплять хатки з піску. Перед будинком, де жив Федько, була незабудкована улиця і там завжди гурлали в піску коні. Після дощу цей пісок ставав липким і вохким,—для будування хаток нема краще. Поставив ногу, обкладає її піском і виймає потихеньку. От і хатка. Хто хоче, може навіть димаря приробити. Кіло хати можна так вишпигати, а за тином натикати сіяновок — і сад е.

А між хатками іде улиця. Можна в гості ходити одне до одного.

Федько теж липить. Але раптом встане подивиться подивиться і візьме та й повалить усе чисте—і своє і чуже. Що й регочеться.

А як хтось розсердиться або заплаче, так і штовхана дасть. Витисне же з ним і не пробуй,—перший по силі на всю улицю. Враз тобі дасть під ніжку, візьме, насяде і питає:

— Ну? Наживсь на світі? Говори. Як той каже, що наживсь, то мидує,—а як пручається,—іще б'є.

Або пускаєт хлопці змія.

Плац великий,—ні будинків, ні магазинів, робітників е де. І вітер там раз-у-раз найвразячий.

От заносять змія.

Федько сидить у себе на воротах, як Соловей-Розбишник на дереві, і дивиться. Він усе лабить або по кришах лазити, або на воротах сидіти. Ворота високі і там ніби скринька така зроблена. В тій скриньці й засідає Федька.

— Пускай!—кричить той, що держить.

Змій виривається, але зразу ж козирає і б'ється об землю.

Федькові досадою: дурні, хвіст короткий! Але він сидить і не кричить нічого. Його думка зовсім наша.

Хлопці догадуються і прив'язують до хвоста ганчірку. Тоді змія плавлює і легко здимається вгору. Примає держати його! Вітер чудесний, тільки розсотує нитки та дивися, щоб на вузлах добре з'язали були. Змій кокетує і хитає головою то в той бік, то в другий, наче комусь шепче щось на ухо, то з одного боку, то з другого.

А як дитинки ще начеплені, аж дух радіє! Цілий день би стояв, та держав, та дивився у гору! Небо високе-високе, синє та холодне. А змія у йому білий-білий, хлигається, хвостом алегка водить, наче плаває, наче йому душно і він лівом обмахує себе в'ялом. І ледве-ледве чутио л'ється од його дирчання дирчоток. Не тільки бачиш, а й чуєш. Так наче Гриць або Стюпка там у горі і тигне за нитку, балується там і дярчить униз.

Нитка вже дугою пішла. Ех, погане путо зроблено! Як добре зробити

путо, нитка не дасть дуги. Ну, та нічого, розсотуй далі.

Нитка ріже руку, але то дурнаця. Змій все далі й далі в'ється в небо, стає менше та менше.

— Телеграму давай!

Пускається телеграма. Віленький пацирокся начіпляється на нитку і підсовується трошки вгору. Вітер підходило—і пішла телеграма. Ось зачепилася за вузлик і пручається; виривається, от трохи не крикне вниза „не пускають!“ Але тут треба шарпнути нитку. Вітер знов підходило і подпала віноу вгору біла висточка. Ось уже вона недалеко, вже вона в тому місці, де навіть Гаврик не може бачити нитки. Ось-ось змія прочитає телеграму.

Але тут всі разом чують крик і переводять очі з змія на землю. Іде Федько. Іде і кричить. Він міг би підійти тихенько, так що й не почув би ніхто,—але Федько того не любив. Він же здалеку кричить:

— А ну, гей там, давай сюди змія!

Буде однімати. Федько іде змія однімати!

Рука в кишені, картуз на бакир, іде не поспішає. Але тикать і не пробуй, Федько усяку собаку випередить.

Хлопці починають швидко зсотувати нитки. Але що то допоможе?

— Давай змія!—підходить ближче Федько.

Гаврик кривить губи і хмикає. Стюпка збід, але хутко зсотує нитки, вириваючи на Федька.

Спірка піднімає з землі камінь і кричить:

— А ну, підійди! А ну!

Але Федько навіть руж не виймає

з кишені і такі підходить.

— Давай сюди змія!

Тут він уже виймає руки з кишені, бо Спірка затуляє собою Стюпку і піднімає руку з камінем. Але сам Федько каміня не шукає, він тільки дивиться за Спірковою рукою.

— Даєш змія?

— А це твій змія?

— Одніму та й буде мій.

— Ова! Задавака! Так і провалю голову, тільки підійди.

— А ну бий!

Федько навіть груди підставляє, так наче йому тільки того й хочеться, щоб його вдарили камінем. Чуб йому стирчом виліз з-під картуза, очі хутко бігають.

А Стюпка зсотує, а Стюпка зсотує! Змій тільки дирнає далеко вгорі та шарпається і не розуміє нічого, що там сталося вниза, чого його так скоро тягнуть назад.

— Ну, бий же! Ех, ти!—боїться... Я он без каміня, на вас трюх.

— Льонька, Ва-а-а-а!—раптом кричить Спірка.—Сюда-а!.. Федько змія однімає!

Але Федько змийт зривається з місця, напстає на Спірку, ловко підставляє ногу й кидає його на землю. Тут же підскакує до Стюпка, хапає нитку і рве її до себе. Нитка тріскає, змія диркає, Гаврик плаче, а Федько намотує нитку на руку і помалу задом іде додому. Вигляд у його гордий, Спірка й Стюпка кидаються на його, очі аж горять шпурляють каміня, але Федько тільки угинається й регоче.

— Халамидро! Ну, не попадайся ти на нашій улиці! Восявка! Зараза!

А Федько все йде та й іде. Змій уже його.

Але тут, буває, візьме й зробить несподіване. Коли вже хлопці далеко і не можуть йому нічого зробити, він раптом вертається і віддає змія. Навіть принесе ще своїх ниток і дасть.

— На твого змія! Думаш, мені він потрібний? Схотчу зроблю з цілого листа. Тато з типографії принесе червоної бумаги, так он якого зроблю...

—

Але так не часто буває. Частіше починається тим, що хлопці біжать додому, жалюються, а їхні тато чи мамі ідуть до Федькової матері і теж жалюються. А Федькові ввечері вже прочуханка. Але й тут Федько не як всі діти поводитья. Він не плаче, не проситься, не обіцає, що більше не буде. Насунуться і сидить. Мати лає, грозиться, а він хоч би слово з уст, сидить і мовчить.

Приходить тато з роботи. Він стомлений і сердитий. Руки сиві од слова літер, які він складає в друкарні. Щокри теж ніби олізком налітє, худі-худі, а борода на їх така рідка, що видно крізь неї тіло.

— Що? Вже знов?—питає він, глянувши на Федька.

Федько ще більш насуплюється й починає колупати пальцем кінець столу. А мати розповідає.

— Правда то? — питає батько у Федька.

Федько мовчить.

— Кому ж я говорю?! Правда те, що мати каже?

— Правда—тихо одмовляє Федько.

— Смидай штани.

Федько мовчки встає, скидає штаниці й чекає, похиливши голову.

Батько відімає з себе ремінь, кладє Федька на стілець і починає бити. Федько здригується всім тілом і шарпа ногами.

— Лежи!—кричать батько.

— А кляте-ж яке, а кляте!—сплескує руками мати—хоч би-ж попросило тата, хоч би заплакало. Камінь, а не дитина! Сібіряка якийсь...

Вабивши „сібіряку“, батько виймає з кишені дві, або три копійки й дає йому.

— То тобі за те, а це за те, що правду говориш...

Федько витирає сльози, що виступили з очей, бере гроші і ховає в кишеню. Він за ремінь не сердиться, — він розуміє, що так і треба. Але й три копійки бере, бо справді, не брехав. Як би він схотів, то міг би одбредхатися, але Федько бредхати нелюбить.

Не любить також Федько й товаришів видавати.

Батько й за це Федька хвалить, а мати так само сердиться.

— Так, так потурій йому, давай йому гроші, давай. Він наміснене робитиме бешкет, щоб правду сказав. Розумний батько, учити сина. Замість того, щоб повчати його за те, що покриває других, він хвалить...

— Нічого, стара... За все бити не можна. За що бити, а за що й хвалити...

— Так, тат! Хвали його, хвали...

А найбільше Федькові доставалося за Толю. Толя був син хазяїна того будинку, де вони жили. Це була дитина ніжна, делікатна, смирна. Він завжди виходив на двір трішки бо-в'яко, жмурився од сонця і соромливо

посміхався своїми невинними синіми снічками. Чистенький, чепуренький, він зовсім не мав нахилу до Федькових забав. Але цей халамидник неодмінно спокупав його і бідненький Толя приходив до дому задрананий, подраний, з розбитим носом. Мати його, жінка чуда і теж делікатна, грохи не вмівала, бачучи таким свого Толю.

— Це ти так убрався?! Хто тебе так?—жახалась вона.

Толя, плачучи, казав, що він невинен, що Федько його привів на те.

В той же вечір батько Федьків допитував уже „сібіряку“:

— Ти казав за Толю драть горобців?

— Лазив.

— Ти порвав йому штани?

— Він сам порвав. Не вмів лазить, а береться. Хай не лізе.

Але тут вмилувалась мати.

— Та як ти смієш так говорити? То дитина благородна, ніжна, а ти, мужиченя, з ним так, як з Стьопкою.

Та через тебе нас з квартири виженуть... Щоб ти не смів підходити до його, мурло ти релане. З свинопасами тобі гратись, а не з благородними дітьми. Недастичко ти мов! І за що мене Бог покарав таким сібірякою... А батько нічого йому й не скаже, роби, синку, що хочеш, бий дітей, хай нас виженуть з квартири...

Батько мовчить і хмуро дивиться в вікно. На дворі вечір. З вікон хазяїнського дому ледве чути вибиваються згуки ніжної музики. Тепло і затишно там. Батько Толін десь похочає собі по просторій хаті, задумливо слухаючи музику. Тут же, мабуть, Толя, чистенький, ніжний з

підками, як проскура. Мати грає. Ні сварок у них, ні бруду, ні клопоту. Пожильді їм внесуть плату за квартиру, мужики за землю грошей привезуть. Їх ніхто не вижене з квартири, хоч би Толя як обидив Федька.

— Скадай, сучий сину, штани!—раптом грізно звертається батько до Федька.

Федько з під лоба дивиться на тата.

— За віщо?—ледве чуто питає він.

— За те, що водився з благородними дітьми. Я тобі, паршивцю, скільки раз казав: не смій з панями водитися. Не кумпаній вони тобі.

— Та я з ним не водюся, він сам лізе.

— Жени його під три чорти од себе... Яка він тобі кумпанія?.. Лягай! Федько лягає, але батько так б'є, що мати зостається зовсім невдово-лена.

— А на другий, третій день Федько знов спокупає Толю. І спокупає як раз в такий момент, коли ні одному чоловікові в голову б того не могло прийти.

Скажемо так. На дворі буря, дощ льється з неба такими патьокями, наче там тисячі Федьків перекинули тисячі діжок з водою. Хмари аж сині, кошлаті, так і розривають їх земляні блискавки. Грім тріскає з такою силою, що аж посуд звенить в шафах.

Толя, притаївшись біля вікна, дивиться на улицу. Пусто нема нікого, все поховалося. Тільки з гори біжить цілий потік брудної води з бульками. Дощ січе воду, камінь, стоватки. З ривів цієї водоспада спускають в палисадник. Темно, сіро страшно. Мама у

себе в пової лежить з повязаною головою—вона не виносить бурі і завжди хворіє.

Толя теж заховався б кудись, але мама заборонила йому сидіти біля вікна і через те Толі страшенно кортить ще посидіти й подивитись.

У який буйний та брудний потік біжить по улиці! І де він береться завжди?

Трах-тах-тах!—лукає грим і ляма в ідальні дзвенить.

Толя тихенько хреститься й блідніє, але од вікна одійти не може.

І раптом він бачить щось надзвичайне. На улиці, в самому потоці під дощем, мокрі без шолок бредуть Федько, Стьопка і Васько. Вони показували штани аж до живота, падають ногами, сміються, щось видно кричать. Їм весело і любі! Вода, мабуть, тепла, а дощ, як душ у бані, так і обливає їх. Ось Федько підставляє лице під дощ, ловить краплі ротом. Як і їх смішні, мокрі голови!.

Васько щось найшов у воді. Що то?.. Підкова. Федько ховає в торбинку. Вони знов назбирають гвіздків, шдков, залізачок! А Федько раз найшов навіть п'ять копійок!

Толя стає у весь зріст на вікні і маха руками, щоб його побачили. Але хлопці не дивляться на вікно. Вони падають ногами, бовтаються, грим тріщать у них над головами, але їм то й за вухом не свербить. Хмари над ними такі страшні, що дивитись моторошно, а їм те як раз і мило,—дощ, значить, ще довго буде.

Ось вони пританцювують, мабуть співають:

— Іди, іди, дощику
Цебром,

Цебром—дебрицею
Над нашою пшеницею“.

І дощ іде їм на голову, на плечі, на руки. Сорочки попримлядали до тіла, потім біжить, грим тріщать.

Але Толі грим уже не страшний. Толя й сам би побіг на улицу. Він ще дужче маха руками, але постука-ти боїться, бо мама почує.

Нарешті, Федько помічає Толю і починає махати рукою, закликаючи до себе. Васько і Стьопка теж вимахають, показують підковки, гвіздки, падають ногами, підскакують. Васько падає і сідає просто в воду. Федько й Стьопка регочуться, а Васько за ними.

Толя раптом астрибує з вікна, швидко скидає черевички, закачує штани і тихенько вибігає в сніг, з а сіней на ганок. На йому бархатові курточка і штани,—жалко їх. Але хлопці вже коло ганку і кричать:

— Іди, не бієси! Дощ теплий.
— Та йди! От баба, мнеться... Раз—два!

Толі холодає і страшно, але він не хоче, щоб його звали бабою. Він сходить з ганку і обережно іде до хлопців. Ніжні вишестеї ніжки його слотикаються, брудний потік заливає бархатові штани, дощ враз вимочує куратно зачісає волосся і курточку. Спершу від цього холодно, але потім робиться так славно, мило. Толі од приємності аж вишиць і падає когось по воді. Хлопці теж кричать і, схопившись за руки, біжать у низ. Толя посередні.

Вечір Толя хворий, гарячий лежить у постелі, а Федька кладуть на стілець і дуплять.

В. Винниченко.
(Далі буде).

Федько-Халамидник*)

Наставала весна. Сніг зробився жовтий і брудний, а лід на річці такий, як намочений сахар. Потім почали текти річечки по вулицях і стала парувати земля на сонечку.

Раз під вечір Стьопка, Грицик, Спірка та інші хлопці пускали кораблики по улиці.

В цей час вийшов Толя на ганок і дивився на Іх. Він сам не пускав, бо йому строго заборонено було гратись з вулицями хлопцями, але стоїти на ганку можна було.

Раптом звідкись прийшов Федько. Кожушок його був весь мокий, чобітки аж порижіли од води, шапка в болоті. Але він весь сияв і махав величезною палицею, яка була вдвоє більша за його.

— Хлопці! А де я був!—закричав він ще здалеку.

Всі кинули кораблики і відбігли до його.

— А де? А де?

Федько ловко заткнув палицею в кущу мокрого снігу, зняв шапку і витер піт.

— Ху! От так наморився, братця! Ну, так і робот була.

— Та де ж ти був? Яка робота?

— На річці був. Там таке-е!.. Крига йде страшна. Базарний місток знесла к бісу. Он як! Ми ловили дощик... Я такого дуба витягнув, що ой-ой-ой! Хлопцям аж дух захопило. А вони й не знали!

— Та брешеш? Правда?

— Піди подивись. Сядять тут, кораблики пускають... Я завтра у школу не піду, зранку на річку забіраюсь...

— Як у школу не підеш? А батько?

— От шукай! Візьму та й не піду. Здоров, Только!

Толя чув усю розмову і йому страшенно кортіло розпитатись, як

там на річці крига йде. Але він терпів не міг, як йому цей Федько говорив „Толька“. Наче він йому товариш.

Толя одвернувся і нічого не сказав, немов не чув Федька. Але так було цікаво послухати, як крига йде на річці, що він зараже повернувся знов і сказав:

— Здоров? Ти був на річці?

— Був.

— Здорово йде?

— Віжи подивись, як мама пустить — пошмигнувся Федько і одвернувся від Толя.

Толя почервонів,—як він сміє наміхатись, мурла погане! Як пожаляється татові, йому задулуть!

А Федько розсмазував тим часом далі:

— Вся річка йде. Страшенно так суне та тріщить... А наро-о-ду на березі, повно! Один хлопець хотів поїхати на кризі та злякався, а я завтра поїду.

Толя хотів іти додому, але, зачувши ці слова, навіть зійшов у низ до хлопців.

Хлопці теж були вражені,—от сказаний цей Федько! Там, деє, дивитись страшно, а він полізе туди.

— Та на суму кригу полізем?

— А-го-ж куди! От і палиця вже є, —показав Федько на затромолену палицю,—Весело на кризі! Я бачив, як горік їздив Антоша... Та я тоді не достав палиці... Райда завтра разом? Га?

Спірка й Стьопка почухались: у школу треба.

— Е, в школу! один день пропустимо, от біда велика!

Толі страшно було слухати такі розмови, але він не мав сили одійти.

Хлопці почухались і такі рішення їти завтра до річки. Умовились, що всі троє зійдуться на цьому самому місці рівно в восьмій годині.

Коли Федько прийшов на другий день на призначений пункт, він за-

став там Спірку, Стьопку... Только. Толя був увесь закутаний у шарфики, з-за яких вимарив тільки кісточки носа та оченята. Оченята йому були якісь чудні, не то винуваті, не то злякані.

Федько Толі здавався.

— А ти чого? Може, теж з нами?

Толя трощи почервонів і сказав:

— Я тільки підійду подивлюсь, а потім іду в школу.

— Іди, дивись,—згодився Федько і почав витягати з снігу палицю. Він її сховав туди ще вчора ввечері.

Палиця чудесна була! На кінець гостра, ще й з гніадком, як устромиш у кригу, не посковзнеться. Книжки Федько прив'язав собі на живіт і закрив кожущком. Смішно було дивитись, що він стая такий пухлятий.

— Наче твій тато...—сказав Спірка Толі.

То була правда, сам Толя не бачив, але йому все-ж так досадно стало. „Тато“... Зовсім не „тато“, а „пана“... А потім, що ж тут такого, що у його папи більший живіт, ніж у Іх-них тат? Во його даша багатий, от і все.

Толя й нічого все-ж таки не сказав, він був хлопчик деликатний, вихований. Федько, той, як би зачепили його тата, сразу б грубости почав говорити, а то й битися поліз би.

А Толя навіть щось сказав до Спірка. Але Спірко не чув, бо вони в той час підійшли до спуску з гори. Тут уже не до балачощ,—стало видно річку. Повіді ще не було, але яка стала чудна річка! Вся сіра, полкопирсана, ряба. На березі комашною стоять і ходять люде. Сонце хитро виглядає з-за парового млана. Галка кудись летить догима річками і кричачь. А як блищать кісточкі хреста на Богоявленській церкві! Ух, гарно!..

— А ну, на випереджі!—раптом закричав Федько і як вихор зірвався з місця.

Стьопка й Спірка заверещали й побігли за ним.

Толі теж хотілось і заверещати, і побігти, і навіть фаднути так саме ногою, як зробив Стьопка. Але він того не міг зробити—кричати на улиці не личить благородним дітям, бігти ж трудно, бо кожущок його такий довгий та тяжкий, а на ногах глибокі кашоци. Та ще на спині ранаць з кашками.

Толя тільки дивився, як митоглі ноги Спірка та Стьопки. Ось Стьопка загубив книжки. Зупинився, підхопив, знов фидував і полетів за передніми.

Толя нагнав Іх аж коло самої річки. Зблизька річка здавалась ще чуднішою. Видно було, як помалу, тяжко йшла крига. Лід тріщав, дукався, крижини лізли одна на одну, чисто було схоже на те, як жонуть великий гурт волів. Вся сіра маса худобі сунеться помалу, але де коли один від виділа на другого і тоді в тому місці починається гармидер, воли називають один на одного, стоять, крутяться, аж поки ти, що почали гармидер, не проптовхнується наперел.

По всьому березі стоїть народ. Хлопці живчиками просуваються поміж дорослими, і без перестанку кричачь дзвінками веселими голосами. Скільки тут школярів, які завтра сажуть учителя, що їм у цей день „голова боліла“ і вони не могли прийти „в клас“!

А річка все суне і суне вперед. Крижини з мокрим рипом труться одна об одну. Вони такі поважні та старі, аж жовті. Звідки вони припливли сюди? І куди поплавають? От систи б на одну з них і їхати на ній деє далеко-далеко. Кругом другі крижини, Іх треба одихати, щоб не лізли на їх, а то як наїдуть, то потоплять. Добре, як встигаєш перестрибнути на другу, а як шубовстєть в воду. А вода, ух, чорна, глибока та холодна, аж пичить.

Але знаходяться смільчаки, що стрибачь на крижини і ідуть на

них якийсь час. Десяті хлопчачих очей в задріпоті слідкують за молодцями. А молодці візьмуть та ще й ногами потопляють по льоду, от, мовля, крига яка, не провалиться. Деякі з них перестрибують на другі лідяки і навмиєне зупиняються на самому кісточку над чоросинною, густою водою.

— А ну, ти там! Хочеш раків половити?—кричачь хто-небудь в дорозлях на молодця.—Злізай на беріг!.. Шубовстєть в воду, антагай його.

Молодець ніби не чує, але, потопавши по кризі, сходить на беріг.

Толя часто подивлявся на Федька,—чу, що ж він не йде на кригу. Федько щось говорив Стьопці й Спірці і показував на річку головою.

Толя підійшов ближче і почав слухати.

—...А то що! стрибачь тут...—говорив Федько,—подумаєш, яка штука. Ні, нехай хто на той бік по кризі перейде, от буде герой!

—Ну, на той бік!—покрутив головою Стьопка,—як затре кригою, що будеш робити?

— А ти на другу!—блиснув очима Федько.—А з тої ще на другу!.. От аrobi так! Зробити? Га?

— А ти аrobiш?

— Може й зроблю...

Толі страшенно хотілось подивитись, як Федько буде стрибати з крижини на крижину. Він пострібав і, розуміється, злякається і почне плакати; його знічуть з криги, а всі потім будуть з його сміятися. Хай не задається.

— Ні за що не зробить!—сказав Толя Федькові, киваючи на річку.

Федько мовчки подивився на його і нічого не сказав. А Толя бачив, як у Федька навіть губи побіліли, в очі стали такі чудні, гоєтри, коли він вдивлявся в кригу. Ага! мабуть, боїтсья.

— А ну, спробуй!—знов сказав То-

ля.—Ти ж хвалявся, що будеш їздити на крижанні. А ну!

А крижани сузули та сузули. Іноді вони розривалися і між ними робилася чорна, страшна латка води. В тій воді плавала солома й трісочки. І солома й трісочки крутілись і децьо зникали,—так вертіло там воду.

— А давай об акалад, що перейду на той бік!—вмить звернувся Федько до Толя.

— Ва не перейдеш!

— Ну, давай! Об що йдеш! Як перейду, даю мені свій ніжик, що з косявою рукою. А як не перейду, а тобі дам свого чижика. Хочеш?

Толі зовсім не хотілось чижика,—на віщо йому чижик,—але він згодився.

— Ну, добре! Давай руку. Спірку, перебивай.

Спірка перебив і Федько став тікати підперезуватися, оддавши Стюпці свої книжки.

— Тільки ви мовчіть!—тенором сказав уом Федько.—А то як побачити, що я хочу переходити на той бік, то не пустиш. Нехай думають, що я хочу коло берега походити.

— Добре!..

Федько підперезався, взяв у руки палицю, спробував її і насунув цильвінє шапку.

— Ну, гляди ж!—промовляв він до Толя якимсь чудним голосом і пішов просто на кригу.

— Федько пішов! Федько пішов!—закричали хлопці, які вже давно заціпили його, щоб пішов на кригу.

Федько стрибав на лід і, наче пробуючи його, поточав ногами. Крижана добра була, товста, міцна.

Федько потрошки наблизився до другої, походив і палицею змиряв, чи товста. Потім озирнувся до берега і раптом стрибнув на другу крижину. Спірка, Стюпка й Толя дивилися на нього з замиранням серця.

— А куди ти там—закричав до Федька якийсь робочий збоку—людя

поневоле тебе? Вертайся назад!

Але Федько, мов не чуючи, підбіг на край своєї крижани і знов отав тикати під нову крижину. Та була зовсім тонка. Спробував надупити її палицею,—угинається. А позадку кричати і махають руками, щоб вертався. Федько вибрав ишу,—дя товща. Розбігся і стрибав. Крижани тільки в легка хитаулася і заспокоїлася.

— Та що він сказався, паршивець!—закричали вже інші на березі—куди його потягла нечиста сила. Ей, ти, вертайся сюди вара!.

— Ну дивіться на цього одурілого хлопця!

— Та біжить стягніть його, суваниго сина! Але бігти було вже пізно. Федька несло вниз і він був уже на середині. Він часом оглядався шідмався на палиці шапку, весело крутив нею і кричав щось. Розібрати не можна було, що він саме кричав, але, чути, щось веселе і завяте.

— Та чий він?—питалися кругом.

— Федько, Івана типографіка сина. Халамандро звісно.

— Ну й пробийголова!.. Ач яке виробляє! Ах, ти ж Воже наш!

А Федько, справді, щось надавчавше виробляв на річці. Він то повз на животи по тонких крижанах, то виправся палицею і перестрибував через водяні латки, то бігав з кінця в кінець криги, не маючи виходу. Здавалося, ось-ось вилетить на його ота кучугура криги, відре, зніме її сідку не востанеться од компаньон-хлопчина. Але компаньика, якимсь чудом, ловко видряпувалася на самий гребінь кучугури, скоренью а'тязала з неї і бігла знову, з крижини на крижину.

На березі було тихо. Хлопчаки замерли з роззявленими ротами і широкими очима. Старші хайлювалися і цильно слідкували за кожним рухом "шибеника". Як той щось заметься, так всі зараз затурбуються,

деякі починають кричати всякі поради:

— Вправо! вправо бери, судин сая! — Куди вправо?—махає на порадника другою рукою.—Там вода, хай жде, друга крижана підпливе... Не рушся, спій на місці!

На щастя, Федько не може чути віяких порад і часливо добірається до берега.

Хлопчаки починають од частія пихати, боротися, видати камінням у кригу. Дорослі легче зітхнули і, хитаючи головами, дають Федька-халамандника. Але в лайках нема ні злости, ні досади. Ловкий хлопчак, що й говорить. Як пробрався, собака, га?

Федько з того боку махає надітою на палицю шапкою. Той беріг дустий, бо туди не можна пройти з улипці—чиєсь мури і тни.

— А як же він назад добереться? Невже знов по крижанах?

— А так і е, він знов по крижанах!

Справді, Федько стрибав на крижину, потім на другу і знов на березі усі притяжили, слідкуючи за одчанням хлопцем. Ніхто вже не кричав порад, ніхто не лаявся, тільки не зводили очей з маленької компаньики, яка дряпалася, бігала серед страшних сиріх крижин, стрибала, метушилася. Така маленька компаньика, а як вона ловко, безстрашно обдурювала велетезні шматки льоду, що з тріском лізли на неї, немов збиралися розчавчати нахабне живе створіння. Як це створіння топтало цю сирку куду криги і ще навіть часом вимахувало своєю малюєнькою паличкою.

— Ну, й шибеник!—зітхав хто небудь, як Федько видряпувався з скруглого місця.

А "шибеник" все ближче й ближче присувався.

Ось уже недалеко. Видно вже як швидко оченята його бігають на всі

боки, вишукуючи місце, де перестрибнути. Найшов. Уперся палицею в лід і знов уперся. Стоїть добре. Раа! і вже на другій крижині. Жидаве чортове хлопчак. Стриба, як кішка.

І от хлопчак уже на березі. Круг його криж, писк товаришів. "От-де молодець так молодець. От як треба! — Ну, шаетя твоє, що ловкий!—начать головами дорослі. Але не гають і не сердяться,—що говорити такому зайдоголові!

— Толи аж задахався, дивлячись, як Федько перебривався по крижанах. Оченята йому розгорілися, серце билось міцно і гаряче. Нічого там страшного нема, на так крижанах. А зате як интересно, як весело! От би ввять та собі побігти. Тільки скнуть калощі, а то в них важко. То зовсім не трудно. Узять у Федька палицю, втротмляти у лід і стрибать. Велика штука!

А коли Федько вийшов на беріг, коли його отовпили хлопці і з радістю та захватом дивилися на його, як на героя, Толя почув, що він теж може перейти. І не тільки може, а от візьме й перейде!

І він, нічого нікому не кажучи, хутенько скинув калощі, встроував рачень з палец на землю і шідійшов до Федька.

— Дай мені свою палицю!—сказав він. Федько здивовано подивився на паличку.

— На що тобі?

— Я теж хочу йти на той бік.

— Куди?

— На той бік.

Спірка й Стюпка так і фиркнули. Але Федько не зсям'явся.

— А як упадеш у воду?

— Не бійся, не впаду. Давай!

— Лучше не треба, Только... Ти не вмієш.

— Ова! Ти один умієш. Ну, давай палицю. Що може жалько?

— На...—стиснув плечима Федько—тільки гляди!..

Толя взяв палицю і пішов на кригу.

— А куди знов? Чого? Хто?—раптом закричали люди, побачивши Толя на льоду.

Але Толя, так само як Федько, побіг далі і стрибнув на другу крижину. В цей час насунула ціла куча льоду і одривала Толя від берега.

Толя опинився сам серед страшних, холодних крижин, які всі ворушились, лізли одна на одну, тридцять крутілись.

На березі щось кричали, бігали. Толя розтерлявся—хотів бігти назад, але не можна—перед ним ціла смуга води. А ззаду суне величезна океяна льоду. Вона наче спеціально хоче налізти на Толя, так весь час напірає на його кригу.

Толі зробалося страшно. В руки стало косяк дуже холодно, ноги ослабли і екобавалося по льоду. Хотілось упасти на лід, притулитися до його всім тілом і кричати, клякати на поміч.

Але він і те боявся зробити. Тільки стояв і тихенько став лаякати.

А люди на березі хвилювалися, кричали, раділися, як виратувати Толя і не знали, що зробити, бо кожний радив одне, другий друге, третій третє. Всі йшли разом з крижаною, на якій стояв і паякав Толя, кричали, махали руками, кудись, когось посилали. А Толя тим часом все влив та шав далі. Він уже виступив палицею з рук і кував на червоці палиці, обпанаючи їх слезою.

Деякі з дорослих пробували зайти по крижанах до Толя з другою боку, але крига угиналася, ломилась під ними, і один швец навіть трохи не впав у воду.

Кінець буде.

В. Винниченко.

Федько-Халамидник*).

Кінець.

В цей час звідкись уваявся Федько. Він, як тільки Толя розтервся на льоду і всі побачили, що злякався,—десь зразу зник. Його навіть хотіли вилаяти, що призвів панича до такої бди, але Федько як під кригу пішов.

— Ага! Злякався, стервин сні! Шибеник чортів, навчав хлопця та й утік.

Усі вже знали, що Толя, хазяйський синок, а деякі навіть побігли за його папою.

І от коли всі метушилися, бігали і не знали, як вирятувати Толю несподівано, з'явився Федько. В руках йому була довжелезна палиця, в яку він почав забивати гвіздка, раз-по-раз заклопотано подивляючись на Толю. Спірка й Стьопка всіма силами старалися допомогти йому.

Ну, гвіздок забитий, держитесь добре.

— А ну, гей, дайте дорогу... З дороги же?

Всі розступилися на крик. А дивні знов цей шибеник!

Але він з палицею, чи не ритувать панича аберається?

— Та кудя, халамидро?

— Дорогу!.. А ну, дайте дорогу!

Федько прудерся крив'я юрбу, вибрав крижину і стрибнув.

— Державсь, Только! Я зараз буду коло тебе! Держись, не бігай, стій на місці!

Толя, забачивши Федька, захвилювався і хотів бігти йому назу-

стріч, але приказ Федька зупинив його.

Хвилину через п'ять Федько вже був на Толіній крижині.

— Ну, давай руку... Іди за мною. Та не бійсь, іди сміливо, палицею візьми та впрайсь. Ну, так... Держись... Стій... Я перестрибну, а ти підожди...

— Ой, не ходи!.. Я боюсь!..—ухопився за його Толя.

— Та стій! От дурне... Я перестрибну і присуну до тебе свою крижину, а ти перейдеш... Во сам же не перестрибнеш...

Федько перескочив, підбіг на край своєї крижини і вперся палицею в сусідню купу льоду. Крига зашаруділа і підсуулась до Толі.

— Тепер переходь сюди!.. Ну, от бачиш... Тепер іди на цей край. Іди сміливо, не бійсь.. Ставай тут. Стій, не бійсь. Я піду назад підштовхну тепер до берега...

Федько перебіг на другий кінець крижини і тільки хотів упертись палицею в дно річки, як раптом під ним почувся тріск, крик крижина розломилася на двох і Федько моментально звик з льоду.

Всі так і замерли.

Але Федько не потерявся, він ухопився руками за кригу і во всієї сили пнувсь, щоб його не занесло. Але на латку води, яка стала від цього, вже сунула нова крига. Вона занесла Федька.

Толя побачив це і з криком забігав по крижині.

— Толю! Толю!—кричав Федько.— Подай мені палицю свою... Подай палицю... Я вилану.

Але крижину в цей час підбило

до берега і Толя як стріла вилетів з неї.

Стьопка, Спірка й інші хлопці кинулись до Федька і протягнули йому палицю. Федько весь поспівав уже і хотів взятись за палицю, але рука не слухалась, залякла.

А підійти до його не можна, бо крижина угинається, заливається водою і може розломитись знов.

— Стьопка, ляж на лід та підсувайся до мене—прохрипів Федько.

З берега дорослі щось кричали, але хлопці їх не слухали. Стьопка ліг і став підсуватися до Федька.

— Зійдїть там з криги, хто лишній—кинув Стьопка овернувшись.

Але в цей час один з хлопчиків подав Стьопці шворку з'язану з поясом. Стьопка кинув її Федькові.

— Хватай, Федю! Хватай... Швидче, Федю, бо крига йде.

Федько простягнув руку, але знов ухопився нею за лід.

— Не можу...—просипів він—руки не держать, упаду...

І раптом хвочив зубами за шворку, набрав повен рот, міцно стиснув зуби і мотав головою, мовля,—
"тягни!"

Стьопка, хлопці і дорослі з берега почали тягти Федька.

— Держись, Федю, держись, нічого... Ех, держись, ще трошка! Враво!

Федько був весь синий од холоду і того, що держався зубами за пояс. Але, як тільки витягнули його на тверде, він став на ноги і почав швидко-швидко топтати й махати руками. Вода дилася з нього, зуби йому поквали, але він на те не зважав.

— Нічого, не перший раз, а цей вісім три рази на льоду провалювався.

— Треба тільки бігати.

Але йому не дали побігати. Десь узялись папа й мама Толіна, а з ними мати Федька. Толя, побачивши їх, затрусився і з криком та плачем кинувся до їх.

— Папочко!.. Мамочко!.. Я не вибег, я не вибег!..

Але папа й мама не дали йому говорити. Схопивши його під руки, шарпнули і потаскали додому.

Мати Федькова теж схопила Федька і так турсонула, що з того аж бризки посипалися.

— Додому, іроче! Ось я тобі покажу! І знову так потягнула, що Федько мусів бігти за нею. Такою блідою й лютюю Федько ніколи не бачив свою матір.

А попереду батьки тягли Толю, який весь час спотикався, щось кричав і голосно плавав. Батьки йому щось одповідали і шарпали так, що Толі кілька разів спадала з голови шапка.

Раптом вони зупинилися і підождали Федька з матіррю.

— Він був на льоду?—грізно звернувся батько Толі до Федька. Федьку було дуже холодно, зуби йому не переставали стукати, все тіло боліло од шарпання матері, але він все-таки встиг помітити, що у батька Толівого аж слина заклепалася на губах, а очі налилися кров'ю. А Толя з жахом задрав голову то до мами то до папи і жалібно говорив:

— Я не вибег, я не вибег!..

— Мовчи! кричав до його батько, і знов повернувся до Федька:

— Був він на льоду?

— Був...—докаючи зубами, сказав Федько.

— Неправда! Неправда!—ще жалібно

ніше і з страхом забився Толя.—Я не хотів йти, а воши мене потягнули на річку.

А потім Федько уваяв і пихнув мене на кригу... Спитайте всіх... Я не винен...

Федько аж труситись перестав і подивився на Толю. А мати Федькова так і спалахнула:

— Ох, Боже ж мій! Та що ж ти собі думаєш, люципире ти! Та батько ж з тебе три шкури здере, та він же на тобі живого місяця не оставить. Чом тебе чортяка не вхопила там у воді, ти, ідожяко!

І вона во всієї сили ударила Федька по голові. Федько аж упав на одно коліно і закряк руками головою.

— Підождїть, Іваняхо!—зупинив її батько Толі—і підняв Федька.

— Вставай... Чекайте, Іваняхо.. Я хотчу спитать його... Федьку, я вірю тобі, я знаю, що ти ніколи не брешеш, не брешти й тепер, говори, ти потягнув Толю на річку.

Федько трусився, коліна йому зігнулися і хилилися на всі боки. Він мовчав.

— Говори ж, паццюко!—торсонула його мати.

Федько глянув на Толю,—той великими, повними страху й тоски очима дивився прямо на його. Слово текло йому по щоках і зупинялось в куточках рота. Толя машинально злизував їх язиком і все дивився на Федька з очікуванням чогось страшного.

— Ну, говори ж, Федьку!—нетерпляче сказав батько Толі.

Федько одвів очі од Толі, похилився і тихо сказав:

— Повів...

— І пхнув його на кригу?

— Пхнув...

— Паршивець же ти!—крикнув Толін батько і сильно хляснув Федька по лиці. А потім повернувся до Федькової матері і сказав:

— Надієся, що на цей раз чоловік ваш покарає його, як слід... Інакше, лучче очистіть мені квартиру.

Федькові знов угала з голови шапка, як ударив його Толін батько. Він підняв її й подивився на Толю. Але Толя тулювся до матері, яка милувала вже і жалділа його.

А ввечері, коли мав прийти батько Федьків з роботи, Федько кашляв і облизував гарячі губи. Йому було страшенно жарко.

— Ага, бухикаєш, кашляєш, идоле?—обивалась од печи мати.—Підожди, підожди, візьме тебе чорт... Ось нехай ще батьбо приїде та погріє ще ремінем. Що, єсть жар?

— Єсть...—тихо одповів Федько, а сам придивлявся, як в очах його стояли дивні жовті й зелені плями.

Коли батько прийшов і мати стала йому розказувати, Федькові в очах уже було зовсім жовто і голова була страшно тяжка і гаряча; така була тяжка, що не можна було держати її на плечах і хотілось покласти чи на стіл чи на землю чи хоч у ніч,—аби покласти.

Мати говорила, але Федько навіть не слухав і не пам'ятав уже нічого. Він тільки як крізь сон бачив, що татуньо чогось страшенно став лютий, такий лютий, що аж говорити не міг і тільки хапався то за горло то за ремінь.

Потім Федька покладали на стілець і били вже, як слід. Але Федько й на цей раз навіть не скрикнув. Тільки як батько пустив на мент руку якою держав його, Федько впав до долу й не рушався.

— Вставай-ай!!—ревнув батько й шарпнув сина за руку; але рука була така гаряча, а лице сина було таке дивно спокійне, що батько кинув ремінь і нахилився до Федька. Федько вже нічого не чув і не бачив.

А через три дні він лежав мертвий. Разів зо два він приходив до пам'яті, питав чи били Толю, щось бурмотів і знов падав непритомним. А в непритомности когось просив, комусь грозився і все чогось допитувався у Толі.

Батько й мати не одходили від його постелі, трусилась і мовчки боролась з смертю. Але смерть поборола.

На четвертий день Федька ховали. На кладовище ішли хлопці зо всіх сусідніх улиць. Спірка, Стюпка й Гаврик плакали навзрід.

А Толя тихенько виглядав із вікна. Мама йому строго наказала не виходити до уличних хлопців.

А йому було цікаво подивитись, як будуть ховати Федька-халамидника.

Коли Федькова труна сховалась за рогом улиці і не було вже нікого видно, Толя одійшов од вікна, перекутився на одній нові і побіг ґратися з чижиком.

Цього чижика він сказав Федькової матері віддати йому, бо він його виграв у Федька.